SLAVICA LITTERARIA

28 / 2025 / Číslo 2

SLAVISTICKÁ SPOLEČNOST
FRANKA WOLLMANA

BRNO 2025

SLAVICA LITTERARIA
28 / 2025 / Číslo 2

https://journals.phil.muni.cz/slavica-litteraria

Redakční rada / Editorial Board:
César Domínguez (Universidad de Santiago de Compostella, Španělsko), Andrzej Fabianowski (Uniwersytet Warszawski, Polsko), Péter Hajdu (Shenzhen University, Čína, Research Center for the Humanities, Budapest, Maďarsko), Agnieszka Janiec-Nyitrai (Univerzita Eötvös Loránd, Budapest, Maďarsko), Marko Juvan (Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Ljubljana, Slovinsko), Aleksandra Korda-Petrović (Univerzitet u Beogradu, Srbsko), Jana Kostincová (Univerzita Králové, Česká republika), Giuseppe Maiello (Universitá "L'Orientale", Napoli, Itálie), Roman Mnich (Uniwersytet Warszawski, Polsko), Libor Pavera (Uniwersytet Bielsko-Bialski, Polsko, Vysoká škola ekonomická v Praze, Česká republika), Zdeněk Pechal (Palackého univerzita, Olomouc, Česká republika), Ivo Pospíšil (Masarykova univerzita, Brno, Česká republika; předseda / Chair), Oldřich Richterek (Univerzita Hradec Králové, Česká republika), Oľga Tabachnikova-Smith (University of Central Lancashire, Preston, Velká Británie), Galin Tihanov (Queen Mary University, London, Velká Británie), Miloš Zelenka (Jihočeská univerzita, České Budějovice, Česká republika), Viera Žemberová (Prešovská univerzita, Prešov, Slovensko)

Šéfredaktor / Editor-in-Chief: Ivo Pospíšil
Zástupce šéfredaktora / Deputy Editor-in-Chief: Libor Pavera
Výkonný redaktor / Executive editor: Anna Zelenková
Editor / Editor: Michal Przybylski

Obálka a grafická úprava / Cover and Graphic Design: Pavel Křepela
Sazba / Typesetting: Zbyněk Michálek

Vydává / Published by: Slavistická společnost Franka Wollmana, z. s., Arna Nováka 1, 602 00 Brno
IČ 70883238
ve spolupráci s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity /
in collaboration with Faculty of Arts, Masaryk University
Adresa redakce / Editorial Office: Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
Arna Nováka 1, 602 00 Brno
e-mail: slavica.litteraria@phil.muni.cz

Vychází dvakrát ročně, toto číslo vychází v červnu 2026.
Published twice a year. Issued in June 2026.

MK ČR E 18403

© 2026 Slavistická společnost Franka Wollmana, z. s.

ISSN 2336-4491 (online)

Obsah

Editorial 7

Bachtin dnes – mezi kanonizací, kritikou a novým čtením 9

MICHAIL BACHTIN – MEZI DIALOGEM A MOCÍ. FILOZOFICKÉ A ESTETICKÉ ASPEKTY JEHO MYŠLENÍ

Роман Мних
Михаил Бахтин и немецкая философия XX века 13

Иво Поспишил
Вокруг Бахтина в общем и относительно его подхода к роману в частности 25

Jarosław Płuciennik
How Relational and "Non-Western" is Bakhtin's Theory of Mind? 38

Libor Pavera
Zrcadlo dialogu a maska impéria: Smíchová kultura mezi Bachtinem a Lichačovem 50

Michał Kopczyk
Autobiografia bez ostatniego słowa. Wokół Bachtinowskiej koncepcji dialogu . . 64

Lenka Odehnalová
Bachtinovské filiace ve výzkumu autobiografických žánrů. Dostojevského *Deník spisovatele* 79

Andrzej Borkowski
Od „responsu" do „przymówki". Gatunki mowy Michaiła Bachtina jako klucz do pogłębionej interpretacji fraszki barokowej (przypadek Wacława Potockiego) 88

Zdeněk Pechal
Mlčení autora v textové polyfonii románu-pověsti Maxima Gorkého 102

Giuseppe Maiello
Interpretace postřekovského masopustu podle kategorií Michaila M. Bachtina 118

František Všetička
Havlíčkův Křest svatého Vladimíra (částečně také Bachtinův) 131

Ivo Pospíšil
Glosa k uzlovým bodům Michaila Bachtina 142

ČLÁNKY

Libor Pavera
Andaluské paralely, iniciační čtení a transkulturní zakotvení alby. Ještě ke staročeské skladbě *Šla dva tovařiše* 145

MATERIÁLY–DISKUSE

Viera Žemberová
Čas dal životu zmysel a tvorbe hodnoty 160

RECENZE

Libor Pavera
A Scholar and His Theory of Adaptation 170

GLOSY–ZPRÁVY

Jaroslav Sommer
Čtrnáctý Dialog kultur 175

Contents

Editorial 8

Bakhtin Today—Between Canonization, Critique, and New Readings 11

MIKHAIL BAKHTIN—BETWEEN DIALOGUE AND POWER. PHILOSOPHICAL AND AESTHETIC ASPECTS OF HIS THOUGHT

Roman Mnich
Mikhail Bakhtin and German Philosophy of the Twentieth Century 13

Ivo Pospíšil
On Bakhtin in General and on His Approach to the Novel in Particular 25

Jarosław Płuciennik
How Relational and "Non-Western" is Bakhtin's Theory of Mind? 38

Libor Pavera
The Mirror of Dialogue and the Mask of Empire: Laughter Culture between Bakhtin and Likhachev 50

Michał Kopczyk
Autobiography Without the Last Word: Around Bakhtin's Concept of Dialogue . 64

Lenka Odehnalová
Bachtin's Affiliations in Research into Autobiographical Genres. *Diary of a Writer* by F. M. Dostoevsky 79

Andrzej Borkowski
From "Response" to "Dig": Mikhail Bakhtin's Speech Genres as a Key to a Deeper Interpretation of the Baroque Epigram (The Case of Wacław Potocki) 88

Zdeněk Pechal
The Author's Silence in the Textual Polyphony of Maxim Gorky's Novel-Tale . 102

Giuseppe Maiello
An Interpretation of the Postřekov Carnival in Terms of the Categories of Mikhail M. Bakhtin 118

František Všetička
The Baptism of st. Vladimir by Havlíček (and partly by Bakhtin) 131

Ivo Pospíšil
A Gloss on Mikhail Bakhtin's Nodal Points 142

ARTICLES

Libor Pavera
Andalusian Parallels, Initiated Reading, and Transcultural Grounding of the Alba. With Additional Notes on the Old Czech Composition *Šla dva tovařiš* . . 145

MATERIALS—DISCUSSIONS

Viera Žemberová
Time Gave Meaning to Life and Value to Creation 160

REVIEWS

Libor Pavera
A Scholar and His Theory of Adaptation 170

GLOSSES—REPORTS

Jaroslav Sommer
Fourteenth Dialogue of Cultures 175

https://doi.org/10.5817/SL2025-2-13

Interpretace postřekovského masopustu podle kategorií Michaila M. Bachtina[1]

Giuseppe Maiello (Praha)

Abstrakt:

Studie představuje etnografickou analýzu postřekovského masopustu aplikovanou na Bachtinův teoretický rámec karnevalu. Na základě dlouhodobého zúčastněného pozorování (od roku 1998) a hloubkových narativních rozhovorů ukazuje, že masopust v Postřekově představuje trvale živou praxi, v níž se prolíná kontinuita tradice a schopnost adaptace na sociální, politické a technologické změny. Jsou mapovány místní maskové typologie, krojové praktiky, hudební doprovod a kruhové tance jako klíčové prvky performativity, které utvářejí kolektivní identitu a posilují horizontální vazby komunity. Bachtinovské kategorie ambivalence, groteskního realismu, karnevalového těla a „autorizované transgrese" slouží k interpretaci rituálního zvratu norem, kolektivního smíchu a liminality; text přitom zdůrazňuje hranice idealizované představy úplného zrušení hierarchií v lokálním kontextu. Studie se rovněž věnuje resilienci tradice vůči politickým režimům a novým mediálním praktikám a dochází k závěru, že postřekovský masopust současně uchovává kulturní dědictví a funguje jako prostor kontinuální rekonstrukce komunitních vazeb.

Klíčová slova:

Bachtinova teorie karnevalu; Estetika groteskna; Semiotika; Postřekovský masopust; Kruhový tanec; Místní identita; Ochrana kulturního dědictví

1 Výsledek vznikl při řešení studentského projektu *„Online a offline aktivity místních komunit v České republice"* s využitím účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum Vysoké školy finanční a správní v Praze.

An Interpretation of the Postřekov Carnival in Terms of the Categories of Mikhail M. Bakhtin

Abstract:

The study presents an ethnographic analysis of the Postřekov Carnival, interpreted through Mikhail Bakhtin's theoretical framework of carnival. Drawing on long-term participant observation (since 1998) and in-depth narrative interviews, it demonstrates that the Postřekov Carnival constitutes a continuously vibrant practice in which the continuity of tradition intersects with the capacity to adapt to social, political, and technological transformations. The research maps local mask typologies, costume practices, musical accompaniment, and circular dances as key elements of performativity that shape collective identity and reinforce horizontal bonds within the community. Bakhtinian categories – such as ambivalence, grotesque realism, the carnivalesque body, and "authorized transgression"— are employed to interpret the ritual inversion of norms, collective laughter, and liminality. The text simultaneously emphasizes the limits of the idealized notion of total hierarchy dissolution within the local context. The study also addresses the resilience of tradition in the face of political regimes and emerging media practices, concluding that the Postřekov Carnival both preserves cultural heritage and functions as a space for the ongoing reconstruction of communal ties.

Key words:

Bakhtin's Carnival Theory; Semiotics; Aesthetics of the Grotesque; Postřekov Carnival; Circular Dance; Local Identity; Cultural Heritage Preservation

Úvod

Chodsko je známo bohatým folklorním dědictvím, které přetrvává i přes moderní vlivy. Bohužel, písemné záznamy a literární svědectví o Chodsku, pocházející z období před druhou světovou válkou, jsou dodnes poměrně fragmentární. Mezi autory, kteří významně přispěli k dokumentaci a popularizaci této oblasti, patří například tak řečený Dalimil, Pavel Stránský, Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, Eliška Krásnohorská, Alois Jirásek, Jaroslav Kvapil, Karel Matěj Čapek-Chod, Jaroslav Vrchlický, Arne Novák, Svatopluk Čech a další.

Z původního počtu jedenácti historických chodských vesnic a jednoho města si v současnosti pouze tři – Domažlice, Mrákov a Postřekov – zachovávají aktivní a systematický zájem o folklorní aktivity. Zatímco v Domažlicích se tradiční chodské

kulturní projevy střetávají s rozmanitými podobami městského společenského života, typického pro současná evropská sídla, v Mrákově a Postřekově převažuje činnost místních národopisných souborů. Je však třeba poznamenat, že v Mrákově, s výjimkou aktivních členů folklorního souboru, zbylá část komunity spíše udržuje odstup od agrárních rytmů, jež jsou v umělecké činnosti souborů symbolicky zachycovány. Naproti tomu Postřekov představuje výjimečný případ poslední chodské obce, kde masopust, jakožto jeden z ústředních svátků předkřesťanského původu, dosud probíhá v souladu s archaickými pravidly a místními specifiky.

Pokles počtu lokalit zapojených do oslav může vést k ztrátě kulturně významných tradic, jako je umění tradičních řemesel a hudby, které jsou úzce spjaty s masopustními slavnostmi. Ohrožena může být i interakce mezi generacemi, protože sdílení těchto tradic často slouží jako most mezi mladšími a staršími obyvateli, čímž se posilují komunitní vazby a předává historická paměť.[2]

Obec Postřekov leží v jihozápadních Čechách; její katastr zaujímá plochu 18,89 km² a nachází se v nadmořské výšce 470 metrů. Podle údajů k 1. lednu 2025 zde žilo 1 087 obyvatel, což odpovídá průměrné hustotě zalidnění 58 osob na km.[3] Místní krajina, utvářená rozsáhlými lesy a hornatými hřbety, významně ovlivnila jak fyzickou tvář obce, tak i její sociální strukturu. Přírodní izolace napomohla vzniku silných komunitních vazeb a specifických ekonomických modelů, jejichž prvky jsou patrné dodnes.

První písemná zmínka o Postřekově pochází z roku 1325.[4] Až do počátku 20. století byla obec od okolních sídel oddělena neproniknutelnými lesy a horskými hřbety, což udržovalo její izolovaný charakter. Významný zlom nastal až v roce 1910, kdy byla zprovozněna železniční trať spojující Domažlice s Planou u Mariánských Lázní, a Postřekov tak získal vlastní stanici. Nově vzniklá možnost pracovní migrace a dojíždění za vzděláním do hospodářsky rozvinutějšího Německa výrazně zvýšily sociální mobilitu a ekonomické příležitosti obyvatel.

Od listopadu roku 1938 do konce války rozděloval dnešní Postřekov malý horský potok na dvě administrativní zóny: větší část náležela k Československé republice, menší území zvané Mlýnec (německy *Linz*) bylo součástí Německa.[5] Po odsunu německého obyvatelstva v roce 1946 došlo k etnické homogenizaci vesnice, avšak severní okraj stále nese historický název Mlýnec jako připomínku svého předválečného osudu.

2 ASSMANN, Jan: *Kultura a paměť.* Praha: Prostor, 2001, s. 53–54.

3 ČSÚ: *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2025.* Praha: Český statistický úřad, 2025.

4 ROUBÍK, František: *Dějiny Chodů u Domažlic. Sborník Archivu ministerstva vnitra sv. IV–V.* Praha: Státní tiskárna, 1931, s. 23.

5 FRIŠ, František–VOLFÍK, Václav: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova.* Postřekov: OÚ, 2004, s. 8.

Z antropologického hlediska si Postřekov uchoval ambilokální rezidenci, novomanželé se mohou usadit jak u nevěstiny, tak u ženichovy rodiny, avšak vždy v rámci hranic obce. Odstěhování mimo vesnici není z pohledu místních rodin ani celé komunity považováno za žádoucí. Tento jev, spojený s jistými prvky lokální endogamie a omezenými vnějšími vlivy, se odráží také v místní onomastice, kde každá rodina užívá přízvisko odvozené od usedlosti, v níž žije. Postřekov tak lze považovat za unikátní příklad venkovské pospolitosti, jež i pod tlakem modernizačních procesů udržuje silnou vnitřní soudržnost, kulturní kontinuitu a specifickou podobu sociální organizace.

Nejvýznamnější slavností v obci, jež svým rozsahem, délkou trvání a mírou lidové účasti výrazně převyšuje ostatní tradiční svátky, je bezesporu masopust. Masopust trvá pět dní, od pátku do úterý před Popeleční středou, a zachovává řadu autentických prvků, které v jiných regionech zanikly nebo se změnily.

Postřekovský masopust v současnosti

Masopustní slavnosti jsou v moderní Evropě často redukovány na pouhou folklorní podívanou určenou pro turisty nebo vnější diváky. Přesto i v současnosti představují komplexní kulturní fenomén, který disponuje bohatým symbolickým obsahem a hlubokými historickými kořeny.

Abychom pochopili jedinečnou roli postřekovského masopustu v tomto kontextu, zaměřujeme se na jeho dlouhodobou kontinuitu a místní specifičnost. Náš výzkum se snaží kriticky zhodnotit vliv těchto slavností na kolektivní identitu komunity, přičemž otázkou zůstává, jak se promítají měnící se globální dynamiky a rostoucí zájem o lokální tradice do praxe masopustních rituálů.[6] Postřekovský masopust je přitom zvláště pozoruhodný pro svoji dlouhodobou kontinuitu a výraznou místní specifičnost. Lokální rituál, vyznačující se tradičními maskami, specifickými kroji – nazván hornochodský – a spontánní, chaotickou atmosférou, představuje mimořádně inspirativní pole pro pokus o aplikaci teoretického rámce Michaila Bachtina.

Z metodologického hlediska je předkládaný výzkum založen na kvalitativní analýze etnografického materiálu, jenž byl získáván prostřednictvím dlouhodobého zúčastněného pozorování, započatého v únoru roku 1998, a dále skrze sérii hloubkových narativních rozhovorů s pamětníky, členy národopisného souboru, organizátory slavnostního dění, představiteli místní samosprávy a běžnými účastníky masopustních oslav. Empirický korpus jsme interpretovali pomocí Bachtinovy koncepce karnevalu; hlavní otázkou bylo, jak se karnevalové principy – ambivalence, převrácení hierarchií a dialogičnost – manifestují v konkrétních performativních prvcích. Zvláštní pozornost

6 RANCĀNE, Aīda: *Revival of Local Masking Traditions in Latvia as the Result of Cooperation Between Performers and Researchers.* Traditiones 41, 2012, č. 1, s. 211.

byla věnována mnohovrstevnaté interakci mezi aktivními aktéry a zdánlivě pasivními diváky, která se ukazuje být klíčovým mechanismem spoluutváření kolektivní identity lokální komunity.

Jak je v odborném diskurzu široce přijímáno, teoretický rámec Bachtina představuje originální a metodologicky inspirativní přístup k analýze lidové kultury středověku a renesance. Podle Bachtinovy teorie karneval není pouhou zábavou, nýbrž výrazem hluboké kulturní ambivalence. Karneval se stává manifestací takzvaného druhého světa, tedy dočasné negace institucionalizovaného řádu, hierarchických struktur a normativních konvencí.[7] Tento kulturní fenomén, často označovaný jako „svět naruby", umožňuje skrze parodii, ambivalenci a groteskní realismus dočasné osvobození od společenských konvencí a nastolení alternativních forem interakce.[8] Bachtin zdůrazňoval, že karneval byl "svátek stálého vynikání, proměny a obnovování,"[9] a proto může karnevalová kultura i dnes představovat odraz onoho cyklického času, který Mircea Eliade o několik let dříve než Bachtin popsal ještě zřetelněji.[10]

Přestože Bachtinovy analýzy primárně vycházejí z renesančních textových korpusů tzv. elitní prameny,[11] jeho teoretické konstrukty vykazují vysokou míru transhistorické aplikovatelnosti. Jsou relevantní tedy i vůči regionálním projevům současné lidové kultury, mezi něž postřekovský masopust bezpochyby náleží. Bachtinovo chápání karnevalu jako „arény boje", kde dochází k převracení rolí a zpochybňování zavedených pořádků, se tak stává relevantním nástrojem pro interpretaci dynamiky moci a subverze i v současných folklórních projevech. Koncept „karnevalového těla", jež se vymyká klasickým estetickým normám a zdůrazňuje procesy růstu, rozkladu a neúplnosti, představuje další klíčový prvek Bachtinovy teorie, který umožňuje hlubší proniknutí do podstaty i současných masopustních masek a rituálů. Navíc, Bachtinovo pojetí ambivalentního smíchu, který současně zesměšňuje i obnovuje, poskytuje rámec pro pochopení mnohovrstevnatosti masopustní performativity, kde dochází k propojení smrti a znovuzrození.[12] Tato perspektiva umožňuje analyzovat postřekovský masopust jako dynamický kulturní text, který prostřednictvím specifických forem lidové expresivity a symboliky zrcadlí, transformuje a opakovaně reprodukuje sociální realitu, a to i přesto, že jsme stále daleko od toho považovat jej za zásadní narušení platných vesnických norem, byť zdání může potvrzovat bachtinovské pojetí. Není proto

7 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance.* Praha: Argo, 2007, s. 16.

8 Ivi, s. 89.

9 Ivi, s. 16.

10 Ivi, s. 30. Srov. ELIADE, Mircea: *Mýtus o věčném návratu.* Praha: ISE, 1993.

11 LINDAHL, Carl. *Bakhtin's Carnival Laughter and the Cajun Country Mardi Gras.* Folklore 107, 1996, č. 1–2, s. 57.

12 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 16.

obtížné si povšimnout, že podpora místní komunity a institucí[13] představuje právě to, co Umberto Eco nazval „autorizovanou transgresí", neboli plánovanou, strukturovanou a dočasnou „licencí" k porušení norem, která je sama o sobě rámována pravidly a smyslem slavnosti.[14]

Nicméně i postřekovský masopust vytváří specifický časoprostor, v němž dochází k dočasnému zrušení běžných společenských hierarchií a norem a otevírá se prostor pro svobodnou interakci. Tato „druhá realita" umožňuje účastníkům prožívat kolektivní identitu, aniž by směřovala k destrukci sociálních pravidel. Dočasný únik z každodenní rutiny a zavedených pořádků se projevuje specifickou formou komunikace, jež ruší sociální bariéry a podporuje vznik nových vztahů, které se u mladých dospělých mohou manifestovat i neočekávaným potomstvem.[15]

Zejména jde o místní podoby „lidové kultury smíchu", která je v Bachtinově pojetí výrazem kolektivního vědomí protikladného vůči oficiální kultuře a jež se projevuje prostřednictvím specifických forem smíchu, parodie a travestie. Dle Bachtina tento ambivalentní smích, slučující v sobě kritiku i obnovu, se manifestuje v karnevalovém aktu jako prostředek dekonstrukce a následné rekonstituce sociálních kódů.[16]

Cyklická dynamika podtrhuje regenerativní funkci karnevalu, která umožňuje společnosti zpracovávat napětí a konflikty skrze rituální uvolnění, čímž je dosaženo sociální koheze a adaptability. Karneval je tak obecně chápán jako prostor pro „společenský smích", který není individuální reakcí, nýbrž kolektivním projevem, jenž se obrací proti veškerému světu a zároveň jej potvrzuje i popírá, ničí i znovu rodí. Tento smích, plný ambivalence, je tak ústředním prvkem bachtinovského karnevalu, neboť ztělesňuje neustálý cyklus zániku a vzniku, charakteristický pro lidovou kulturu.[17]

Z tohoto pohledu se pak postřekovský masopust jeví jako živoucí laboratoř, v níž se kontinuálně odehrává dynamika sociální interakce. Ambivalence masopustu v sobě zahrnuje prvky vážnosti i marnosti, které se v karnevalovém smíchu nevyskytují

13 Nejedná se však o všeobecnou podporu. Během karnevalových dnů se v Postřekově život zastavuje, což neplatí pro města ani pro okolní vesnice. Pracovníci si berou dny volna, žáci a studenti se do škol nedostavují a jejich absence omlouvají rodiče. Často se však, zejména ve školním prostředí, podle některých informátorů stává, že učitelé zadávají práce právě v karnevalových dnech, „aby zkomplikovali situaci nepřítomných postřekovských žáků".

14 ECO, Umberto: *The frames of comic 'freedom'.* In: SEBEOK, Thomas (ed.): Carnival!, Berlin – New York – Amsterdam: Mounton, 1984, s. 6.

15 Svátek sv. Martina připadá přibližně devět měsíců po masopustním období, tak každoroční připomínání přísloví „Ať svatyj Martin ukáže, co Masopust dokáže" nabývá chronologického a symbolického významu. Srov. ULRYCHOVÁ, Marta. *Postava soudce v postřekovském masopustu.* Národopisná revue 2009, č. 2., s. 108–115.

16 ELLIOT, Shanti: *Carnival and Dialogue in Bakhtin's Poetics of Folklore.* Folklore Forum 30, 1999, č. 1–2, s. 136.

17 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 30.

jako protiklady, nýbrž jako různé dimenze celku. Konkrétně se jedná o způsobech, jakými se v masopustních rituálech projevuje degradace a profanace, jež jsou pro Bachtina klíčové prvky karnevalového „světa naruby", kde se mění „nejvyšší a nejnižší" a „tvář a záda". Tato transformace se projevuje v převlecích, jež umožňují překročení sociálních rolí a identit.[18]

Bachtinova idealizovaná představa, podle níž během karnevalu mizí všechny hierarchické rozdíly, se na masopust, který zkoumáme, plně nevztahuje. Možnost obléknout jednu z tradičních masek je v Postřekově často podmíněna dobrými vztahy s organizačním výborem; naopak masky připravované samostatně odrážejí místní kreativitu a zdůrazňují dovednost jejich tvůrců vytvářet oku i duchu příjemné a vtipné kostýmy. Vedle maskovaných aktérů stojí diváci, kteří průvod doprovázejí; je jich sice četné množství, avšak pokud nejde o součást starších generací, bývají spíše vnímáni jako „čumilové", jež se neodváží převléknout. Celkově však masopustní atmosféra umožňuje dočasné překročení hranic každodenního života a obnovení či posílení místní sociální sounáležitosti.

Tato dynamika se dále prohlubuje v kontextu „karnevalového těla", tj. dvě těla v jediném,[19] které je v ostrém protikladu k individualizovanému a dokončenému klasickému tělu, neboť zdůrazňuje otevřenost, nedokončenost a neustálou proměnu. Postřekovský masopust tak představuje exemplární případ, kde se tyto principy projevují v bohaté symbolice a rituálních praktikách, které utvářejí kolektivní prožitek.

Mechanismus maskování představuje zásadní prvek karnevalu, jak jej definuje Bachtin. Masky nejen zakrývají identitu nositele, ale zároveň jej transformují, což umožňuje dočasné překročení sociálních konvencí a nastolení liminálního stavu, v němž jsou běžné hranice suspendovány. Transformativní schopnost masek spočívá v jejich potenciálu sjednocovat a překračovat protikladné kategorie, čímž rozpouštějí morální opozice, které jsou základem vnímání světa v křesťanské Evropě.[20] To platí i v případě postřekovského masopustu, kde církevní ani státní autority nejsou zpochybňovány a masky nadále vykazují tuto transformační schopnost, aniž by byl proces vědomě reflektován účastníky.

Ambivalentní smích, který zároveň ničí i tvoří, zesměšňuje staré a vítá nové, naplňuje Bachtinovu představu o „filozofii smíchu" jako nástroj k vytváření solidarity a posilování komunitních vazeb, neboť skrze sdílené veselí dochází k propojení jedinců

18 V Postřekově se mísí tzv. tradiční masky, o které pečuje místní sokolská jednota, a masky vycházející z místní kreativity. Tradiční masky užívané v Postřekově jsou: medvěd, bába, kobylka–kůň, kohout, smrtka, voják, Lojza, kat a další. Nechybí ani figurína itifalického Bakcha, jehož penis je od počátku nového tisíciletí skryt v kalhotách, „aby se pan farář nepohoršil", jak uvedl jeden z respondentů.

19 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 33.

20 BROWN, Peter. *Tělo a společnost. Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000.

v kolektivním prožitku.[21] Tato forma smíchu se stává klíčovým prvkem v uchování tradic, jako je postřekovský masopust, v měnícím se světě. Jeho funkce je obzvláště relevantní v kontextu pozdně moderní společnosti, kde dochází k narušování tradičních sociálních struktur a identit, neboť poskytuje prostor pro kritickou reflexi a regeneraci. Postřekovský masopustní smích se vyznačuje výraznou inkluzivitou, v jejímž rámci se každý účastník stává nejen součástí komického dění, ale zároveň jeho aktivním tvůrcem, což vede k posílení horizontálních vazeb.[22]

Smích se tak stává prostředkem uvolnění napětí a současně nástrojem k obnovení rovnováhy v komunitě. Pokud tedy můžeme přijmout část teorie smíchu podle Bachtina, přibližujeme se spíše ke konceptu *„safety valve"*, tedy funkci bezpečnostního ventilu, kterou funkcionalističtí antropologové považovali za primární při řešení problému rituálů.[23] Žijeme navíc v historické době, kdy není nutné vidět revoluce a rebelie všude, proto nás již nepřekvapuje a nepobuřuje kritika Terryho Eagletona vůči Bachtinovi, když vidí karneval jako osvobozující, avšak zároveň reintegrační (*„incorporative"*).[24] Teorii navíc posiluje skutečnost, že v komunitě, kterou studujeme, se slovo „ventil" opravdu často používá, a to jak ve vztahu ke karnevalovým slavnostem, tak v souvislosti s opuštěním přísných pravidel komunity, jež je co nejvíce uzavřena vůči vnějšímu světu.

Jedinečnost postřekovského masopustu

V době postřekovského masopustu se jedení, pití, vyprazdňování[25] a tance mísí v bouřlivém, těžko uchopitelném víru. Jako jediné místo v Evropě, pokud o tom víme, se stále, a velmi spontánně, naznačuje gesto *anasyrmy*, omezené na odhalení horní části ženských stehen, bez jakéhokoli vulgárního kontextu. Tím se manifestuje starodávný princip revitalizace a obrody, který můžeme ovšem pojmenovat podle slov Bachtina „materiální tělesný životní princip".[26] Tento aspekt groteskního realismu,

21 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 146.

22 V posledních letech přispívá k této inkluzivitě také účast místních oslav dvou vietnamských rodin, které se stěhovaly do vesnice. Děti budou chodit do místní školy a není vyloučeno, že budou nosit i hornochodský kroj. Avšak v rozhovoru uskutečněném v roce 2012 jedním z mých bývalých studentů, si jeho respondent kladl otázku, jak bude masopust v Postřekově vypadat a zda si zachová svou originalitu v případě masové účasti nových obyvatel odlišného etnického původu a odlišné „kultury". Srov. ZEZULKA, Adam. *Masopust v Postřekově.* https://www.youtube.com/watch?v=cISLfrVolUY [7.9.2025].

23 GLUCKMAN, Max. *Order and Rebellion in Tribal Africa.* London: Cohen and West, 1963.

24 EAGLETON, Terry. *Walter Benjamin, or Towards a Revolutionary Criticism.* London: Verso & NLB, 1981, s. 149.

25 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 24.

26 *Ibidem.*

projevující se v postřekovských karnevalových rituálech, vytváří kolektivní tělo, které překračuje individuální hranice a umožňuje účastníkům prožívat hluboké spojení se společenstvím. Tato forma estetiky se odlišuje od klasického pojetí krásy tím, že záměrně narušuje běžné estetické normy a místo toho se zaměřuje na neúplnost, proměnlivost a mnohoznačnost. Bachtinův groteskní realismus tak i v postřekovském masopustu představuje prostor pro ambivalentní pohled na realitu, kde se krása mládí snoubí s projevy stáří a posvátné s profánním, a zároveň poskytuje únik před strachem a podezřením, že by se čas mohl někdy zastavit. „Dolní" tělesný princip[27] je esenciální pro pochopení inherentní ambivalence masopustních rituálů, kde se slaví život ale podprahově i smrt, chaos ale i řád.

V Postřekově, poslední baště Chodska, kde nošení kroje napříč generacemi zůstává masivní a není fenoménem omezeným pouze na uzavřenou skupinu nadšenců, fungují kroje i masopustní masky jako symbolické prostředky umožňující dočasnou změnu identity a propůjčující nositelům svobodu jednat mimo společenské konvence současnosti. Přechodná fáze maskování či oblékání kroje rozostřuje hranice mezi individuem a kolektivem. Nošení kroje a masky znamená převzetí nových rolí a perspektiv, což prohlubuje prožitek liminality a rituální převrácení společenského statusu.[28] Zkoumání postřekovského etnografického pozadí odhaluje složitou vrstevnatost symboliky a rituálů, které se vyvíjely v interakci s proměnami sociálního, ekonomického a politického prostředí. Etnografická komparace naznačuje, že i postřekovský masopust má kořeny v těch středověkých rituálech, jež se postupně přizpůsobovaly měnícím se agrárním cyklům a náboženským zvyklostem, přičemž si zachovávaly prvky lidové slovesnosti a dramatizace. Významnou roli v jeho formování sehrály vlivy sousedních kultur a specifické regionální zvyklosti Chodska, které mu vtiskly jedinečný charakter. Současné aspekty masopustu jsou dále formovány procesy globalizace a komodifikace, například časem, který mladí lidé tráví během oslav digitální interakcí a sdílením fotek a videí na telematických platformách. Zároveň se vyprofilovaly nové kulturní subjekty, které usilují o redefinici a udržení rituální „autenticity" i symbolické integrity masopustních slavností napříč regionálním spektrem. Tento proces renegociace odráží dynamiku kulturní výměny a schopnost lokální identity permanentně se reinventovat, ačkoliv je zrovna postřekovský masopust vnímán jako neměnná oslava, která musí být navždy opakována.[29]

27 BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais*, cit. s. 26–27.

28 TURNER, Victor. *Průběh rituálů*. Brno: Computer Press, 2024, s. 167.

29 Ve 27 letech našich dlouhodobých pozorování masopustu v Postřekově jsme až do nástupu Generace Z nezaznamenali sebemenší proměnu v rituálním repertoáru. Generace Z nicméně i nadále striktně respektuje ustálené rituální normy a neprojevuje žádné odlišné gestikulace ve srovnání s tím, co jsme osobně sledovali ještě ve 20. století a co se zachovalo na vzácných filmových záznamech masopustních oslav v Postřekově před masovým rozšířením mobilních telefonů.

Jedná se o relativně výrazný kontrast vůči jiným obcím v Česku, kde masopustní tradice během 20. století úplně zmizely. Naopak tam dnes pozorujeme intenzivní snahy o jejich revitalizaci. Tyto obnovené aktivity jsou často podporovány nebo dokonce iniciovány místními komunitami a kulturními institucemi, včetně některých městských částí hlavního města, a potvrzují trvalou hodnotu rituálů pro udržení kulturní identity a sociální soudržnosti. V případě Mladé Boleslavi šly snahy o posílení regionální identity tak daleko, že tzv. mladoboleslavský kroj dnes zažívá nový život a vzbuzuje zvýšený zájem zejména mezi mladými lidmi z města a z okolí.

Hudba, zpěv a kruhový tanec

Podobně jako velikonoční svátky, masopustní oslavy bývávají spojeny s lunárním kalendářem, což vedlo k předpokladu, že jejich kořeny sahají do paleolitického období.[30] Původní funkce masek byla apotropaická, což by také naznačovalo paleolitický původ. Nicméně postřekovské (chodské) „kolečko" představuje jeden z mála kolových tanců u Slovanů, který sleduje výhradně solární trasu, na rozdíl od lunárních tras pozorovaných například u balkánských kol.[31] Z toho vyplývá, že kořeny postřekovského masopustu lze vysledovat do předkřesťanských agrárních rituálů spojených s cyklem ročních období a příchodem jara, nikoliv však do pre-agrárních, tedy sběračsko-loveckého období.

Během postřekovského masopustu se vedle sebe střídají tři odlišné hudební žánry: dechovka, v českém prostředí často vnímaná jako lidová; národopisná „tradiční" hudba hraná muzikanty z národopisného souboru, kteří čerpají z místních písní a uplatňují filologické interpretační postupy, ta získává rostoucí uznání i u neodborného publika; pop rocková hudba, hraná kapelami z místního okruhu, jejichž repertoár se díky mediálnímu dosahu někdy prosazuje i na regionální a nadregionální úrovni. První dva žánry zásadně přispívají k dynamice průvodů, zatímco pop rocková hudba se uplatňuje především během sálových zábav.

Hudba, zpěvy a kruhové tance tvoří akustickou i choreografickou osu masopustních oslav. Kruhové tance, manifestující cyklické plynutí roku, sbližují generace: nejstarší zpěvem nahrazují fyzicky náročné taneční figury, čímž dochází k udržení kontinuity tradice i ke vzájemnému respektu mezi věkovými skupinami. Kroje přitom vizuálně podtrhují rovnost a soudržnost komunity.

Rytmické melodie spolu s plynulým kruhovým pohybem evokují prastaré síly, které působí jako katalyzátor kolektivní extáze a posilují sociální vazby. Tato choreografie

30 RAPPENGLÜCK, Michael A. *Eine Himmelskarte aus der Eiszeit? Ein Beitrag zur Urgeschichte der Himmelskunde und zur paläoastronomischen Methodik, aufgezeigt am Beispiel der Szene in Le Puits, Grotte de Lascaux (Com. Montignac, Dép. Dordogne, Rég. Aquitaine, France).* Bern: Peter Lang, 1999.

31 GASPARINI, Evel: *La danza circolare degli slavi (kolo).* Ricerche slavistiche 3, 1954, s. 80.

odkazuje na historické vrstvy rituálů, v nichž tanec vyvolával plodnost a odháněl zlého, a současně propojuje účastníky s kosmickým řádem. Hudba a tanec tak nevystupují jen jako doprovod, ale jako integrální složka obřadu proměňující prostor i čas v živoucí dialog mezi posvátným a profánním.[32] Z tohoto pohledu postřekovský masopust představuje unikátní příklad, jak lokální rituály fungují jako platforma pro udržení kulturního dědictví a zároveň se stávají prostorem pro neustálou rekonfiguraci a revitalizaci komunitních vazeb v globalizovaném světě.[33]

Závěr

Masopustní rituály v Postřekově si uchovaly vitalitu a schopnost adaptace nejen v období centralizovaného hospodářství, které značně redukovalo folklorní praktiky na účelový folklorismus a omezovalo náboženské projevy, ale i během pandemie COVID-19, která vedla ke zpřísněnému monitorování veřejných akcí. Adaptabilita se často projevovala v méně nápadných podobách, aby unikly oficiálnímu dohledu. Tato odolnost ilustruje schopnost tradiční lidové kultury přežívat v různých politických kontextech a sloužit jako rezervoár pro revitalizaci kulturních praktik.

Pozdní modernismus zdůrazňuje kritiku kultury a proměny na všech úrovních, od každodenních rutin po abstraktní umělecké a vědecké činnosti. Masopustní rituály v Postřekově však ukazují, že tradiční kulturní praktiky mohou pozitivně ovlivňovat kvalitu každodenního života, jak dokládají dlouhodobá zúčastněná pozorování nejen během masopustních oslav, ale také při dalších významných událostech obce.

Bibliografie:

ASSMANN, Jan: *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku.* Praha: Prostor, 2001, s. 53–54.

BACHTIN, Michail Michajlovič: *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance.* Praha: Argo, 2007.

32 V Postřekově se během vrcholu masopustního veselí zpívá verš katolického rázu: *Už je konec masopustu, už je konec muziky, koupíme si růženeček, budeme se modliti.* Spojení motivu konce masopustu a růžence nacházíme i v písni *Jemine, domine,* jež byla sice poprvé zaznamenána v oblasti Pošumaví, avšak nejrozšířenější se stala na Moravě, viz. PLICKA, Karel, SVOLINSKÝ, Karel, VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Zima.* Praha: Státní nakl. krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 404: *Jemine, domine, masopust pomine, jemine, domine, masopust pryč! Masopust přestane, růženec nastane.*

33 LUCAS, Michael. *Aesthetics of Embodiment and the Wooden churches of the Carpatians.* In: CIRKLOVÁ, Jitka: Prague – Heritages. Past and present – Built and Social. Prague: AMPS & Czech Technical University, s. 302.

BROWN, Peter. *Tělo a společnost. Muži, ženy a sexuální odříkání v raném křesťanství.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000.

ČSÚ: *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2025.* Praha: Český statistický úřad, 2025.

EAGLETON, Terry. *Walter Benjamin, or Towards a Revolutionary Criticism.* London: Verso & NLB, 1981.

ECO, Umberto: *The frames of comic 'freedom'.* In: SEBEOK, Thomas (ed.): Carnival!, Berlin – New York – Amsterdam: Mounton, 1984, s. 1–10.

ELLIOT, Shanti: *Carnival and Dialogue in Bakhtin's Poetics of Folklore.* Folklore Forum 30, 1999, č. 1–2, s. 129–139.

FRIŠ, František–VOLFÍK, Václav: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova.* Postřekov: OÚ, 2004.

GASPARINI, Evel: *La danza circolare degli slavi (kolo).* Ricerche slavistiche 3, 1954, s. 72–89.

GLUCKMAN, Max. *Order and Rebellion in Tribal Africa.* London: Cohen and West, 1963.

LINDAHL, Carl. *Bakhtin's Carnival Laughter and the Cajun Country Mardi Gras.* Folklore 107, 1996, č. 1–2, s. 57–60.

LUCAS, Michael. *Aesthetics of Embodiment and the Wooden churches of the Carpatians.* In: CIRKLOVÁ, Jitka: Prague—Heritages. Past and present—Built and Social. Prague: AMPS & Czech Technical University, s. 294–304.

PLICKA, Karel, SVOLINSKÝ, Karel, VOLF, František. *Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách. Zima.* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1960.

RANCĀNE, Aīda: *Revival of Local Masking Traditions in Latvia as the Result of Cooperation Between Performers and Researchers.* Traditiones 41, 2012, č. 1, s. 209–225.

RAPPENGLÜCK, Michael A. *Eine Himmelskarte aus der Eiszeit? Ein Beitrag zur Urgeschichte der Himmelskunde und zur paläoastronomischen Methodik, aufgezeigt am Beispiel der Szene in Le Puits, Grotte de Lascaux (Com. Montignac, Dép. Dordogne, Rég. Aquitaine, France).* Bern: Peter Lang, 1999.

ROUBÍK, František: *Dějiny Chodů u Domažlic. Sborník Archivu ministerstva vnitra sv. IV–V.* Praha: Státní tiskárna, 1931.

TURNER, Victor. *Průběh rituálů.* Brno: Computer Press, 2024.

ULRYCHOVÁ, Marta. *Postava soudce v postřekovském masopustu.* Národopisná revue 2009, č. 2., s. 108–115.

ZEZULKA, Adam: *Masopust v Postřekově.* https://www.youtube.com/watch?v=cISLfrVolUY [7.9.2025].

doc. dott. Giuseppe Maiello, Ph.D., Dott. Ric.
Katedra společenských věd
Fakulta ekonomických studií, Vysoká škola finanční a správní
Estonská 500, 101 00 Praha 10, Česká republika
giuseppe.maiello@mail.vsfs.cz
https://orcid.org/0000-0001-5700-5070

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

Slavica Litteraria

ISSN 2336-4491 (online)
https://journals.phil.muni.cz/slavica-litteraria

Slavica Litteraria je recenzovaný vědecký časopis vydávaný Slavistickou společností Franka Wollmana, z. s., ve spolupráci s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity, který uveřejňuje odborné příspěvky z oblasti literárněvědné slavistiky, literární komparatistiky a areálových studií se slavistickým zaměřením. Časopis je zahrnut v databázi ERIH PLUS.

Časopis *Slavica Litteraria* navazuje na:

- *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada literárněvědná slavistická (X) = Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis, Series Slavica Litteraria (X)*, ISSN 1211-1509. Vydáván 1998–2007.
- *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada literárněvědná (D) = Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis, Series scientiae litterarum (D)*, ISSN 0231-7818. Vydáván 1954–1997.

Studie recenzuje lektorský sbor složený z odborníků domácích i zahraničních mimo redakční radu a redakční kolektiv.

Další informace o časopisu a pokyny pro autory na webových stránkách časopisu: https://journals.phil.muni.cz/slavica-litteraria.

Slavica Litteraria is a peer-reviewed scholarly journal published by The Frank Wollman Slavic Society in collaboration with Faculty of Arts, Masaryk University. It publishes original contribution to the field of Slavonic literary studies, comparative literary studies and area studies with the orientation on Slavonic studies. The journal is included in ERIH PLUS.

Slavica Litteraria predecessors:

- *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada literárněvědná slavistická (X) = Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis, Series Slavica Litteraria (X)*, ISSN 1211-1509. Published 1998–2007.
- *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, Řada literárněvědná (D) = Studia minora facultatis philosophicae universitatis Brunensis, Series scientiae litterarum (D)*, ISSN 0231-7818. Published 1954–1997.

Each study is evaluated by a board of reviewers consisting of Czech and foreign specialists outside the editorial board and the editorial staff.

For further information about the journal and instructions for authors see the journal website: https://journals.phil.muni.cz/slavica-litteraria.